

Józef Kulisz

"Tajemnica Jezusa", Henryk
Seweryniak, Warszawa 2001 :
[recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 39/2, 234-237

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

opowiadającym o wrzuceniu Daniela do lwiej jamy, by pokazać konieczność zatrącenia czegoś z siebie ze względu na znajomość Boga. Formuluje to nieco dalej jeszcze mocniej: bycie nietykalnym nie bardzo ma sens (s. 269-275). Można wreszcie dostrzec interesujące podejście od strony psychologiczno-religijnej. Raz jeszcze widać umiejętność wyciągania wniosków dla współczesnych problemów człowieka, co potwierdza moją wcześniejszą uwagę, że ks. Kiernikowski uprawia naukę dla dobra Kościoła, a w nim – dla dobra człowieka.

Po zapoznaniu się z treścią głoszonych nauk rekolekcyjnych nasuwa się nieodparty wniosek, że ich uczestnicy otrzymali potężny ładunek intelektualny poprzez specjalistyczne rozważania nad wybranymi fragmentami biblijnymi, oraz że prowadzący rekolekcje zmuszał biskupów do niemałego wysiłku woli i intelektu. Trzeba pamiętać, że znaczną mniejszość w Episkopacie polskim stanowią bibliści, ale nawet dla nich nie były to – jak sądzę – zbyt łatwe analizy tekstualne. Wolno jednak z drugiej strony przypuszczać, że mogła to być prawdziwa przyгода duchowa w odkrywaniu własnej posługi duszpasterskiej w świetle tak głęboko ukazanego ojcostwa Boga jako wzoru dla biskupów pełniących przecieź w świecie współczesnym rolę ojców duchowych. I na koniec nasuwa się jeszcze jedno wrażenie: z jednej strony książka robi wrażenie aż trochę za trudnej jak na rekolekcje, a z drugiej strony trochę za mało w niej charakteru naukowego, głównie ze względu na brak całego aparatu naukowego, choć nie są obce autorowi wyniki najnowszych badań biblijnych w omawianych kwestiach.

Ks. Jan Załęski

Ks. Henryk Seweryniak, *Tajemnica Jezusa*, Biblioteka «Więzi», Warszawa 2001, ss. 382.

Książka ks. Henryka Seweryniaka jest jedyną, jak dotychczas, monografią w polskiej literaturze teologicznej, poruszającą tak ważny temat z zakresu teologii fundamentalnej. Autor podjął się niezmiernie ważnego tematu z chrystologii fundamentalnej. Jej treścią jest spór o Jezusa Chrystusa, wiedziony przez okres dwóch tysięcy lat, oraz próba jego rozwiązania – wyjaśnienia. Ten spór rozpoczął się w sercu samego judaizmu, czego wyrazem było odrzucenie Jezusa i Jego śmierć na krzyżu. Sobory chrystologiczne pierwszych siedmiu wieków były kontynuacją tego sporu. Na nowo został on podjęty, już w innym kontekście filozoficznym niż kontekst pierwszych wieków, w czasie Oświecenia. Podjęto go w nurcie liberalnej teologii protestanckiej. Rozpoczął go H.S. Reimarus, a kontynuowali m. in. K.F. Bahrdt, H.E. G. Paulus, D.F. Strauss, F.C. Baur, B. Bauer, A. Har-

nack, a w wieku XX szczególnie R. Bultmann, jak też E.P. Sanders, J.D. Crossan i G. Theissen. Cały ten nurt dyskusji i sporu o Jezusa Chrystusa, już wcześniej, opisał i ukazał A. Schweitzer w swej pracy, która na początku nosiła tytuł: *Von Reimarus zu Wrede* (1906), a od 1913 r. *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*. Swoją *Geschichte...* kończy Schweitzer stwierdzeniem, że Jezus, podobnie jak niegdyś do Apostołów, i dziś przychodzi do nas, jako Ktoś Nieznany i pragnie, byśmy jak On, kochali innych (t. 2, München-Hamburg 1996, ss. 630).

W sporze o Jezusa Chrystusa od drugiej połowy XIX w. zaczęto mówić o *Jezusie historii i Chrystusie wiary*¹. Tymi określeniami wskazywano, iż świadomość Jezusa historycznego była inna, niż świadomość wspólnoty Kościoła pierwotnego o Nim, którą to świadomość wyrażano określeniem *Chrystus wiary*. Miało to oznaczać, że Jezus z Nazaretu – *Jezus historii* – nie był Synem Bożym (z natury) i takiej świadomości nie miał w swym ziemskim życiu. Bogiem – *Chrystusem wiary* – uczyniła go dopiero wspólnota Kościoła. A to oznaczałoby, iż u początków chrześcijaństwa nie stoi Jezus Chrystus, ale mit o Chrystusie stworzony przez wspólnotę ludzką.

Problem tajemnicy Jezusa – osobowo Boskiej, synowskiej relacji Jezusa do Boga, którego nazywał swym Ojcem – podjął właśnie w swej książce ks. Henryk Seweryn i a k. Książka nie jest biografią Jezusa. Jest natomiast próbą rekonstrukcji wielu elementów historii Jezusa, a przede wszystkim śladów Tajemnicy, która nie tylko odcisnęła się na historii, ale zaczęła tworzyć w niej nowy wymiar. Ze słusznych względów (ideologicznych) rezygnuje Autor z dziewiętnastowiecznego sformułowania *Jezus historii* na rzecz *historia Jezusa*. Autor ma świadomość, że sformułowanie *historia Jezusa* ma również swoje ograniczenia i że trzeba brać pod uwagę wiele uwarunkowań w jego wyjaśnianiu. Historia bowiem to proces formowania się tożsamości osób i społeczności. Również w wypadku historii Jezusa, nie da się wyjaśnić wszystkiego, sięgając jedynie do początków. Historia Jezusa nie jest bowiem całą treścią wiary Kościoła. *Wiara ta odnosi się bowiem, jak pisze Autor, do Objawienia Bożego przekazywanego w Pierwszym Testamencie, do Zmartwychwstania i do Tradycji, tj. tego wszystkiego, co Duch Święty mówi do Kościoła w jego życiu, sakramentach, nauce, dziełach* (s. 12).

Przyjmując więc Tajemnicę Jezusa, Autor szuka odpowiedzi na pytania: *Jak przedstawiają się dzieje badań nad historią Jezusa? Jaki jest stan pierwotnych świadectw i zapisów historycznych o Jezusie Chrystusie? Jakimi kryteriami dysponujemy w docieraniu do najbardziej pierwotnych tradycji o słowach i czynach Jezusa? Co*

¹ Tego sformułowania użył po raz pierwszy Strauss. Zob. D.F. Strauss, *Der Christus des Glaubens und der Jesus der Geschichte, eine Kritik des Schleiermacher'schen Jesu*, Berlin 1865. Prawie po trzydziestu latach podobnego sformułowania użył M. Kähler, *Der sogenannte historische Jesus und der geschichtliche, biblische Christus*, Leipzig 1892.

i z jakim stopniem prawdopodobieństwa historycznego możemy powiedzieć o słowach i czynach, postawie i przeznaczeniu Jezusa? Jak wyrażał On tożsamość swojej osoby? Na jakiej podstawie odkryto w Nim Mesjasza, jedyne Syna Ojca, Pana? (s. 13).

Treść tych pytań staje się hipotezą badawczą dla naszego Autora, który szuka dla niej poparcia, wyjaśnienia w materiale historii. Czyni to w trzech częściach swej książki: Pierwsza – *Etapy i nurty badań nad źródłami i historią Jezusa*; druga – *Źródła*; trzecia – *Chrystologia Jezusa*.

Część pierwsza stanowi prezentację dziejów badań historycznych nad Jezusem. Mamy tu więc przesady badań i przesady ludzi, stosujących w dziejach kultury nowożytnej, rozmaite formy i kryteria krytyki historycznej i literackiej, do życia Jezusa i do źródeł mówiących o Nim. Stosując metodę *du longue retour* (P. Ricoeur), wydziela Autor trzy etapy badań historycznych nad Jezusem – *Okres Leben-Jesu-Forschung; Formgeschichte i reakcja: «powtórne pytanie» o historycznego Jezusa oraz Trzecie poszukiwanie* (Third Quest). Z analiz Autora wynika, że krytycyzmowi okresu *Leben-Jesu-Forschung* (opisany na początku XX w. przez A. Schweitzera), towarzyszyło wysoce niekrytyczne podejście do tradycji Kościoła. Etapowi zaś *Formgeschichte* krytycznoliteracka nadgorliwość pozwoliła na relatywizację niemal wszystkich faktów z życia Jezusa. Pogłębiono w tym okresie refleksję teologiczno-biblijną, ale zaniedbano badanie środowiska – *Sitz im Leben* – Jezusa. Trzeci etap cechuje socjologizm i neopozytywizm teoriopoznawczy (E.P. Sanders, J.D. Crossan, G. Theissen). W tym trzecim etapie, najbliższym nam czasowo, podobnie jak w dwu pierwszych, odrzuca się wszelką tajemnicę w ziemskim życiu Jezusa. A odrzuca się w imię następujących racji: tworzono ją i rozwijano z pobudek antysemickich, z motywów nienaukowych jak też brane były nieodpowiednie motywy egzegetyczne.

Dlatego w drugiej części swej pracy Autor sięga na nowo do źródeł o Jezusie. Sięga w nowy sposób do egzegezy, filologii, historii, archeologii starożytnej, teologii biblijnej oraz patrologii. Ten szeroki wachlarz źródeł i narzędzi pozwala Autorowi odczytać na nowo źródła wiary w Jezusa Chrystusa. Autor pozwala czytelnikowi śledzić rozwój i stan wiedzy historycznej i egzegetycznej o dokumentach niechrześcijańskich i Ewangeliach, a wszystko to w świetle najnowszych badań. Pozwala to Autorowi rozproszyć zarówno fundamentalistyczne iluzje, jak też fatalistyczny sceptycyzm poszukiwań Jezusa historii. Autor ukazuje też z wielką fachowością, jak dzięki wypracowanym kryteriom i zasadom (takim jak: kryterium koniecznego wytłumaczenia, różnicy i ciągłości, zasada zaufania, ikoniczności wizerunku Jezusa), można uchwycić w źródłach Tajemnicę Jezusa, a w niej prześwity Boskiej tożsamości osoby Jezusa.

W trzeciej części, najważniejszej, dokonuje Autor rekonstrukcji elementów historii Jezusa – znaków, śladów Tajemnicy Jezusa – która zostawiła w niej swe zna-

mię. W optyce najnowszych badań analizuje Autor istotne elementy chrystologii Jezusa, sięga do korzeni chrystologii – a są one zawarte w postawie Jezusa wyrażonej w wezwaniu *Abba*, w stosunku do uczniów, w tytule *Syn Człowieczy*, w oskarżeniu o bluźnierstwo, w sensie Jego śmierci za nas, w stosunku do kobiet i nauczaniu etycznym, w znakach, które Jezus uważał za cudowne. Przez nie – te elementy – aktualizował Jezus orędzie Królestwa Bożego i był sprawcą zbawienia, oddającym życie za wielu i objawiającym nową relację wobec Boga, którego nazywał Ojcem. Te wszystkie elementy razem ukazują, że Osoba Jezusa nie ma paraleli ani w świecie żydowskim, ani w świecie pogańskim swoich czasów. To pozwala odzyskać kryterium różnicy, a w nim ujrzeć znamiona prawdopodobieństwa historycznego – Tajemnicę Jezusa, w której objawia się Jego tożsamość Boska.

Ks. Henryk Seweryniak w swej książce ogranicza się tylko do problematyki historii i chrystologii Jezusa, dlatego nie zajmuje się w niej kwestią zmartwychwstania.

Swą książką ks. Henryk Seweryniak dał polskiej teologii fundamentalnej niezwykle cenną pozycję, a w niej próbę nowego odczytania tajemnicy Jezusa – odczytania historii Jezusa, historii, w której pozostawił On ślad wieczności.

Józef Kulisz SJ

Ks. Czesław Stanisław Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 1, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1999, ss. 861.

Od kilkudziesięciu już lat Sekcja Dogmatyków Polskich zapowiadała wydanie Dogmatyki – podręcznika akademickiego, napisanego w kontekście polskim. Zamiast podręcznika, ukazywały się *Wprowadzenia*, *Małe dogmatyki*, *Repetytoria z dogmatyki*.

Od trzech lat – od 1998 r. – Wydawnictwo *m* wydaje w tłumaczeniu z języka niemieckiego na język polski 11-tomowy *Podręcznik Teologii Dogmatycznej* pod redakcją W. Beinerta (*Glaubenszugänge. Lehrbuch der Katholischen Dogmatik*). Od początku lat dwudziestych ubiegłego wieku Wydawnictwo Pallottinum tłumaczy z języka francuskiego i wydaje 22-tomowy podręcznik z teologii z serii *Amateca*. Wartość tych podręczników jest różna. Jedno jest pewne – są one oderwane od kontekstu współczesnej historii, a tym bardziej od kontekstu polskiego.

Dwa lata temu – 1999 r. – ukazał się podręcznik uniwersytecki z teologii dogmatycznej ks. prof. Czesława St. Bartnika (*Dogmatyka Katolicka*, t. I, Lublin 1999, s. 861). Całość podręcznika obliczona jest na dwa tomy. Autor zapewnia, że tom II będzie miał zbliżoną objętość (około 900 stron) i spodziewany jest za rok